

PISM | POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
THE POLISH INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS

BIULETYN

Nr 12 (1942), 28 stycznia 2020 © PISM

Redakcja: Sławomir Dębski • Patrycja Sasnal • Rafał Tarnogórski
Katarzyna Staniewska (sekretarz redakcji)
Sebastian Płóciennik • Justyna Szczudlik • Daniel Szeligowski • Jolanta Szymańska
Marcin Terlikowski • Karol Wasilewski • Szymon Zaręba • Tomasz Żornaczuk

II wojna światowa w polityce zagranicznej Rosji

Anna Maria Dyner

Kształtowanie zbiorowej pamięci historycznej jest istotnym elementem rosyjskiej polityki zagranicznej. Przekaz o kluczowej roli ZSRR w zakończeniu II wojny światowej Rosja wykorzystuje do wzmacniania swojej pozycji na arenie międzynarodowej. Służy on też do konsolidacji państw dawnego ZSRR. W związku ze zbliżającą się 75. rocznicą zakończenia II wojny światowej Rosja będzie kontynuowała ataki dyplomatyczne i propagandowe na Polskę.

Historia jako narzędzie w polityce zagranicznej Rosji. Polityka historyczna jest ważną częścią rosyjskiej ideologii mocarstwowej i istotnym elementem, na którym opiera się koncepcja rosyjskiego świata (*ruszkij mir*). Służy budowaniu wspólnoty narodowej i jest wykorzystywana w kontaktach Rosji z innymi państwami. Jest używana do podtrzymywania dobrych relacji, a także jako narzędzie do prowadzenia wojen informacyjnych przeciw tym krajom, z którymi Rosja ma złe stosunki.

W swoich działaniach rosyjskie władze wykorzystują najczęściej kwestie związane z II wojną światową i Wielką Wojną Ojczyźnianą (WWO, rozpoczęła się w czerwcu 1941 r. po ataku III Rzeszy na ZSRR). Kulturowanie zwycięstwa ZSRR w II wojnie światowej i WWO, odniesionego dzięki poświęceniu Armii Czerwonej, służy do jednoczenia większości państw d. ZSRR i utrzymywania z nimi poczucia wspólnoty dziejów. Jest też elementem rosyjskiego przekazu skierowanego do państw Europy Zachodniej, że to wysiłkowi wojennemu ZSRR zawdzięczają wolność.

Natomiast kwestie Holokaustu i rocznicę wyzwolenia obozu koncentracyjnego w Auschwitz Rosja wykorzystuje [do rozwijania dobrych stosunków z Izraelem](#), czym wzmacnia swoją pozycję na Bliskim Wschodzie. Jednocześnie stara się kreować przekaz o Polsce jako kraju antysemitycznym, co ma na celu m.in. podsycanie izraelsko-polskich sporów.

Politykę historyczną, jako ważny instrument propagandy, Rosja zaczęła stosować szczególnie intensywnie w 2015 r. Wiązało się to z przypadającą wtedy 70. rocznicą zakończenia II wojny światowej, ale była to też próba wyjścia z międzynarodowej izolacji po agresji na Ukrainę. Do propagowania rosyjskiego przekazu wykorzystywana jest głównie telewizja RT (d. Russia Today), kanał Sputnik oraz media społecznościowe. Angażowana jest też dyplomacja – Rosja inicjuje wiele dyskusji i rezolucji na forach takich jak Zgromadzenie Ogólne ONZ, Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy czy Zgromadzenie Parlamentarne OBWE.

II wojna światowa w polityce historycznej Rosji wobec Polski. Ponieważ z rosyjskiej perspektywy Polska prowadzi wymierzoną w Rosję politykę zarówno w sferze historycznej (podważanie wyzwolicielskiej roli Armii Czerwonej i jej udziału w zakończeniu II wojny), jak i dotyczącej sytuacji bieżącej (podkreślanie rosyjskiej agresji na Ukrainę), pozostanie jednym z państw najczęściej atakowanych przez rosyjską propagandę. Obwiniając Polskę o współodpowiedzialność za wybuch II wojny światowej, prezydent Władimir Putin chce usprawiedliwić działania i zdjąć odium agresora z ZSRR, który we wrześniu 1939 r., na mocy paktu Ribbentrop–Mołotow, zajął wschodnie tereny II RP, a w 1940 r. zaanektował Litwę, Łotwę i Estonię. Natomiast mówiąc o polskim antysemityzmie, Putin chciał wskazać, że Polska jest współwinna Holokaustowi.

Wypowiedziane podczas szczytu WNP w grudniu 2019 r. oskarżenia miały też podważyć dobre relacje Polski z państwami tego regionu, zwłaszcza należącymi do Partnerstwa Wschodniego, jak m.in. Armenia i Białoruś. Kwestia oceny działań Armii Czerwonej we wrześniu 1939 r. może być wykorzystana np. do pogorszenia stosunków polsko-białoruskich – na Białorusi datę 17 września często uważa się za dzień zjednoczenia państwa. Ponadto część państw WNP sprzeciwia się prowadzonej przez Polskę polityce likwidacji tzw. pomników wdzięczności Armii Czerwonej. Argumentują one, że w jej szeregach walczyli nie tylko Rosjanie i działania te wymierzone są również w pamięć o ich obywatelach. Niektóre, jak Białoruś, Kazachstan i Tadżykistan są współautorami projektu rezolucji dotyczącej zwalczania gloryfikowania nazizmu nr A/C.3/71/L.45 ZO ONZ, gdzie w punkcie 7 pojawia się postulat konieczności zachowania monumentów wszystkich żołnierzy walczących z nazizmem, a więc również tych znajdujących się w Polsce.

Kwestie historyczne mogą posłużyć Rosji do wywoływania konfliktów między Polską i Ukrainą oraz Polską i Litwą. Rosyjska propaganda może ich również użyć do podważania jedności europejskiej, wskazując na przebieg działań wojennych, jak brak szybkiej pomocy udzielonej Polsce przez Francję czy Wielką Brytanię.

Wnioski i rekomendacje. Wykorzystując zbliżającą się 75. rocznicę zakończenia II wojny światowej (8/9 maja), Rosja będzie kontynuowała propagandowe ataki na Polskę. Tym samym w najbliższych miesiącach należy oczekiwać jej wzmożonych działań w sferze medialnej, jak i na forach organizacji międzynarodowych.

Prezydent Putin oraz rosyjska propaganda najpewniej będą podtrzymywali oskarżenia o współpracę II RP z III Rzeszą (jako przykład podając np. zajęcie Zaolzia przez Polskę w 1938 r.) i tezę, że polska polityka przyczyniła się do wybuchu II wojny światowej. Niewykluczone, że pojawią się kolejne oskarżenia pod adresem elit władzy II RP o antysemityzm i chęć współpracy z III Rzeszą w eksterminacji Żydów, wskazujące na przedwojenne pomysły wysiedlenia Żydów z Polski, pogromy ludności żydowskiej czy szmalcownictwo.

Władimir Putin już zapowiedział, że napisze tekst poświęcony II wojnie światowej na podstawie materiałów archiwalnych znajdujących się w Rosji. Manipulując źródłami, będzie się zapewne starał podkreślić znaczenie Armii Czerwonej dla wyzwolenia Europy Środkowej i Wschodniej spod niemieckiej okupacji, jednocześnie deprecjonując działania państw takich jak Polska, która aktywnie walczyła z Niemcami. Pokazanie pozytywnej roli ZSRR w walce z III Rzeszą może być również przez Putina wykorzystane do kolejnej krytyki Polski za niszczenie pomników Armii Czerwonej. Nie można też wykluczyć, że wspomni on o znaczącej pomocy, jaką Polska otrzymała od ZSRR na powojenną odbudowę. W ciągu najbliższych miesięcy należy się też spodziewać kolejnych etapów ujawniania części rosyjskich archiwów poświęconych II wojnie światowej, mających w złym świetle postawić Polskę, ale też państwa Europy Zachodniej i USA.

Rosyjska propaganda będzie również twierdziła, że to Rosja jest przedmiotem wojny informacyjnej związanej z II wojną światową. Mówiąc o tym, rosyjscy politycy będą się starali podkreślać, że w Unii Europejskiej, ale również w USA czy na Ukrainie kwitnie neonazizm.

Szeroko zakrojona kampania historyczna poświęcona zwycięstwu ZSRR w II wojnie światowej, uznawanemu powszechnie w Rosji za czyn heroiczny, będzie też miała na celu wzmocnienie poparcia i skonsolidowanie społeczeństwa rosyjskiego wokół obozu władzy.

Warto zatem, aby Polska, samodzielnie lub w porozumieniu np. z państwami bałtyckimi oraz Niemcami, które wspierają RP w przeciwstawieniu się rosyjskiej wojnie informacyjnej, przygotowała kampanię skierowaną do międzynarodowej opinii publicznej, poświęconą przebiegowi II wojny światowej. W tworzenie takiego przekazu zaangażowane powinny być instytucje zajmujące się w tych państwach badaniem historii tego okresu.

Bardzo ważne będzie też skierowanie kampanii medialnej do państw d. ZSRR, gdzie nadal silne jest przekonanie o wyzwolicielskiej roli Armii Czerwonej w czasie II wojny światowej, a w związku z tym – duże niezrozumienie dla polityki usuwania tzw. pomników wdzięczności przez polskie władze. Ważnym elementem tej kampanii powinno być pokazanie, że Polska dba o cmentarze i kwatery żołnierzy Armii Czerwonej pochowanych na jej terytorium.

Warto też, by Polska rozpoczęła w ramach ONZ działania w celu zniuansowania treści współinicjowanej przez Rosję rezolucji, która potępia likwidację monumentów żołnierzy walczących z nazizmem, a więc również tzw. pomników wdzięczności zlokalizowanych na terenie RP. Ważnym elementem dyskusji może stać się przyjęta z okazji 80. rocznicy wybuchu II wojny światowej rezolucja Parlamentu Europejskiego B90098/2019, w której potępiono zarówno nazizm, jak i komunizm.

Bardzo ważne będą również działania (inicjowanie debat, propozycje rezolucji) polskich parlamentarzystów wchodzących w skład zgromadzeń parlamentarnych RE i OBWE – tym bardziej że Rosja wzmocni swoją aktywność w sprawach historycznych, służącą rozprzestrzenianiu jej wersji wydarzeń związanych z II wojną światową.

Celem polskich działań powinno być nie tylko bieżące reagowanie na rosyjskie przekłamania, ale też kształtowanie międzynarodowej pamięci historycznej o II wojnie światowej.